

บทความที่ :
Article : 14

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม
กรณีศึกษาบ้านทับปลา ตำบลหนองสรวง
อำเภอหนองสูงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์*

Economic Development in the Fishing
Villages of Tubpla, Nhongsuang,
Nhongkungsri, Kalasin

ธวัชชัย เคหะบาล^{**}

Tawatchai Kahaban

* งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ปีงบประมาณ 2558

** สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ [Program of Social Development, Faculty of Humanities & Social Science, Kalasin University]; E-mail:arr_cd20@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงบ้านทับปลาอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาบ้านทับปลา ตำบลหนองสรวง อำเภอนองสรวง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและศักยภาพเศรษฐกิจชุมชน 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม และ 3) ศึกษารูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายการวิจัย คือ นักวิจัยจากมหาวิทยาลัย นักวิจัยชุมชน และชาวบ้านทับปลา ผลการศึกษาวิจัยพบว่าชุมชนบ้านทับปลา มีสภาพปัญหาเศรษฐกิจชุมชน 4 ประการ ได้แก่ 1) ค่าใช้จ่ายครัวเรือนและต้นทุนการผลิตสูงขึ้น 2) รายได้ไม่แน่นอน 3) ปัญหาหนี้สิน และ 4) ความไม่มั่นคงในด้านที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน ในด้านศักยภาพของเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) ด้านการประมงพื้นบ้านและแปรรูปปลา 3) ด้านการตลาด 4) ด้านเครือข่าย 5) ด้านการเลี้ยงสัตว์ 6) ด้านหัตถกรรม และ 7) ด้านการแพทย์พื้นบ้าน สำหรับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม ที่เกิดจากการวิเคราะห์สถานการณ์เศรษฐกิจชุมชน พบว่ามี 3 แนวทาง ได้แก่ 1) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการเพิ่มปริมาณปลา 2) เพิ่มรายได้และลดต้นทุนการผลิตของคนในชุมชน 3) การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในเขื่อนลำปาว จากแนวทางดังกล่าว นำมาสู่การตัดสินใจดำเนินโครงการการพัฒนา และ มีการสรุปบทเรียนการดำเนินงานโครงการ จนเกิดรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม มี 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) เพิ่มรายได้และลดต้นทุนการผลิตของคนในชุมชน ควรวางแผนการบริหารจัดการกลุ่มให้เข้มแข็ง และ การวางแผนด้านการตลาด ส่วนการลดต้นทุนการผลิต ควรมีแผนส่งเสริมในระดับครัวเรือน และ 2) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยการเพิ่มปริมาณปลาในแหล่งน้ำ ควรสร้างจิตสำนึกและการพัฒนาศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้แก่องค์กรชุมชน และ ข้อเสนอแนะในการวิจัย ประกอบด้วย ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่าย ควรตั้งกลุ่มและเครือข่ายอนุรักษ์

ประมงพื้นบ้าน ควรมีการจัดระบบเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชนที่มีระบบบริหารจัดการมากขึ้น ควรสร้างผู้นำรุ่นใหม่เพื่อให้เด็กและเยาวชนเข้ามาเรียนรู้และสืบทอดวิถีของชุมชน ควรสนับสนุนความรู้ในด้านการแปรรูป การออกแบบ มาตรฐานผลิตภัณฑ์และการตลาดให้แก่กลุ่มในชุมชน

คำสำคัญ : เศรษฐกิจชุมชน; หมู่บ้านประมง; การวิจัยแบบมีส่วนร่วม

Abstract

This paper is excerpted from a research project on The economic development in Tubpla fishing villages case study Tubpla village Nhongsuang sub-district Nhongkungsri district and Kalasin province. This article aims to study the problem potential guide line And a form of economic development with the participation of Tubpla fishing villages. Research methodology involved. The target group consisted of researchers from the University researchers and people in the community. The study showed that Ban Tup-Pla There are four economic problems namely the expenditure and production costs rise. No steady income Instability in the housing arable. And liability issues The potential economic community consisting of seven aspects of Natural Resources and Environment. The fishing and fish processing. Marketing. Network. The animal. The Craft. And folk medicine. Approach of economic development with participation fishing villages by Community economic situation analysis are three approaches: 1) Natural Resource Conservation By increasing the amount of fish 2) Increase revenue and reduce the manufacturing cost of the community 3) Keep and Taking care of the environment in Lam Pao Dam. To make decision making for Implement projects development and lesson learn projects development become to model of economic development with participation fishing villages has two forms 1) Increase revenue and reduce the manufacturing cost of the community, should plan strength group management and marketing planning and 2) conservation of natural resources, should capacity development in natural resource management for community organizations. Suggestions for research ; should studies

on the management of water resources by engaging communities and networks should Folk fishing conservation groups and networks should be a system to link communities with economic management more. Leaders should create a new generation, so that children and young people to learn and inherit the culture of the community and should support knowledge in the field of privatization design and standards product including marketing in the community Groups.

Keyword : Community Economic; Fishing Villages, Participation and Research

บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2504 ปัจจุบันอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ผลของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมา ส่งผลให้ประเทศไทยมีระดับการพัฒนาที่สูงขึ้น ทำให้รายได้ประชาชนสูงขึ้นปัญหาความยากจนลดลง และคุณภาพชีวิตประชาชนดีขึ้น อย่างไรก็ตาม สังคมไทยยังมีความเหลื่อมล้ำสูง ก่อให้เกิดความแตกแยกทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12, 2560) จากผลของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจจึงกล่าวกันว่า เป็นความล่มสลายทางเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา โดยสรุปได้ว่ามาจากสาเหตุที่ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่เปิดมากเกินไป พึ่งตนเองน้อย (ขวัญมล ดอนขวา, 2555) กระแสการพัฒนาที่ผ่านมาที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้รับการพิสูจน์จากวิกฤตของประเทศในปัจจุบันแล้วว่า ไม่สามารถแก้ปัญหาและสร้างความยุติธรรมให้เกิดกับสังคมโดยรวมได้ สอดคล้องกับ Fitzgerald และ Leigh กล่าวไว้ว่าเป้าหมายหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจไม่ควรจำกัดอยู่เพียงเฉพาะการส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากต้องรวมถึงการพัฒนาคุณภาพในการดำรงชีวิตของประชาชน คำนึงถึงการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจ อย่างเป็นธรรม และคำนึงถึงเป้าหมายในการสร้างความยั่งยืน (Fitzgerald and Leigh, 2002)

บ้านทับปลา เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ตั้งอยู่บริเวณริมอ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาว มีอาชีพหลัก คือ ประมงพื้นบ้าน รับจ้างและปลูกพืชฤดูแล้ง ชุมชนก่อตั้งพร้อมกับการเริ่มต้นสร้างเขื่อนลำปาว การขยายตัวของชุมชนเกิดขึ้นช่วงสร้างเขื่อนเสร็จและมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจประมง การเพิ่มขึ้นของประชากร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และ การปลูกพืชเชิงเดี่ยว ส่งผลให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในเขื่อนลำปาวอย่างมาก ปริมาณปลาเมื่อเทียบกับในอดีตมีปริมาณน้อยลง จากกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ผ่านมาพบว่า ส่วนใหญ่รัฐเป็นผู้กำกับและควบคุมกลไกในการพัฒนาเกือบทั้งหมด ทิศทางการพัฒนานเน้นการ

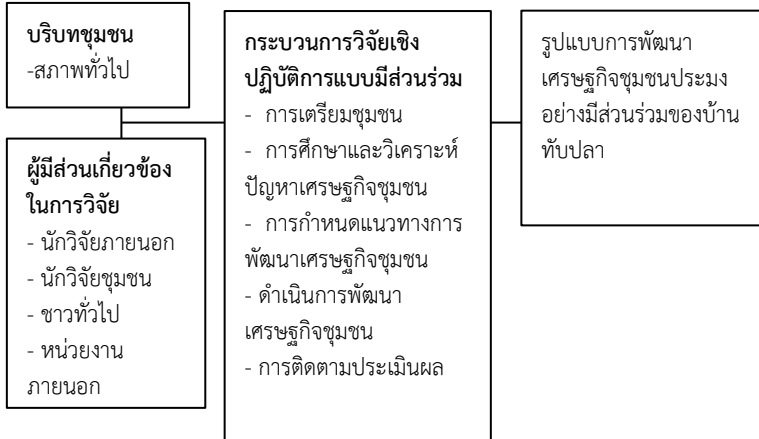
เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เศรษฐกิจไม่มั่นคง ฐานทรัพยากรเสื่อมโทรม และเกิดปัญหาสังคมตามมา ทำให้เกิดการแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีความมั่นคงมากขึ้นแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนจึงถูกพัฒนาขึ้น ปัจจุบันจึงได้รับการยกระดับให้เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาวิกฤติที่เผชิญอยู่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2553) มองว่าเศรษฐกิจชุมชน คือ วิธีการผลิตของครอบครัวและชุมชน ดำรงอยู่เพื่อรักษาความเป็นชุมชนของตนเองไว้ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้น บนรากฐานความสามารถที่มีอยู่จากการใช้ “ทุนของชุมชน” นั่นคือสมาชิกในชุมชนตัดสินใจว่าจะผลิตอะไร ตามศักยภาพและทุนประเภทต่างๆ ที่มีอยู่ ดังนั้นการทำให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มเข้มแข็ง การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนน่าจะเป็นทางเลือกในการแก้ปัญหา สามารถขับเคลื่อนสังคมได้ บนพื้นฐานการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งกิจกรรมที่ดำเนินการจะต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญ ในการศึกษา และทำความเข้าใจ สถานการณ์ปัญหาและศักยภาพแนวทางการพัฒนาและรูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วมในระดับหมู่บ้านบ้านทับปลาโดยศึกษาชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและศักยภาพเศรษฐกิจชุมชนบ้านทับปลา ตำบลหนองสรวง อำเภอนองบุรี จังหวัดกาฬสินธุ์
- 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วมของบ้านทับปลา ตำบลหนองสรวง อำเภอนองบุรี จังหวัดกาฬสินธุ์
- 3) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วมของบ้านทับปลา ตำบลหนองสรวง อำเภอนองบุรี จังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 : กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

การศึกษารุ่นนี้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ จำนวน 4 คน นักวิจัยชุมชน จำนวน 17 คน ผู้นำและชาวบ้านตำบลทับปลา 79 ครัวเรือน มีระยะเวลาดำเนินการวิจัยระหว่าง 1 กรกฎาคม 2557- 31 ธันวาคม 2558 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวิธีการเก็บข้อมูล คือ การสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ไม่มีส่วนร่วม และการศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ มีกระบวนการวิจัยทั้งหมด 3 ระยะ ได้แก่ เตรียมการวิจัย ดำเนินการวิจัย และสรุปผลการวิจัย มีรายละเอียดการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการวิจัย ได้แก่ 1) มีจัดประชุมเพื่อวางแผนในการวิจัย กับนักวิจัยในชุมชนเข้าร่วม เพื่อให้ทีมวิจัยมีความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นชัดเจนมากขึ้น ทีมวิจัยมีบทบาทหน้าที่ในการทำงานที่ชัดเจน มีแผน

ปฏิบัติงานร่วมกัน และ 2) เตรียมชุมชนและเครือข่าย มีกิจกรรมประชุมชี้แจงโครงการต่อ ตัวแทนครัวเรือนในชุมชน ผู้นำชุมชนในตำบลหนองสรวง รวมทั้งผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลหนองสรวง เพื่อให้ชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 5 กิจกรรม ดังนี้

- 1) การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มี 3 กิจกรรม ได้แก่ พัฒนารอบประเด็นการวิจัยจากวัตถุประสงค์ ทดลองและตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการสร้างเครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2) เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลบริบทชุมชน ข้อมูลพัฒนาการเศรษฐกิจชุมชน ข้อมูลสภาพปัญหา และศักยภาพด้านเศรษฐกิจชุมชน และ ติดตาม สนับสนุนการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการวิเคราะห์เนื้อหาที่มีขั้นตอนต่างๆ คือ ทำความเข้าใจ ข้อความ ถ้อยคำต่างๆในบันทึกจับประเด็นสำคัญแล้ว จัดระบบจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ติดตามตรวจสอบข้อมูลและความหมาย และสร้างข้อสรุป และ นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา หาความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย
- 4) กำหนดแนวทางการพัฒนา ได้แก่ วางแผนการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ และ หาแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
- 5) ปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ จัดทำแผนปฏิบัติการโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ปฏิบัติการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ติดตามความคืบหน้าผลการดำเนินงานโครงการ และ ปรับปรุงแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 การสรุปผลการวิจัย ได้แก่ สรุปบทเรียนที่มิวิจัย ประชุมปิดโครงการวิจัยและคืนข้อมูลสู่ชุมชน และ เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการศึกษา

บริบทของบ้านทับปลา

บ้านทับปลา เริ่มก่อตั้งชุมชน เมื่อประมาณปี พ.ศ.2505 เกิดจากกลุ่มคน มาตั้งทับจับปลาบริเวณลำปาว ในยุคเริ่มต้นสร้างเขื่อน ปัจจุบันมี 79 ครัวเรือน รวม 373 คน ชาวบ้านที่อาศัยอยู่อพยพ มาจากหลากหลายจังหวัด อาชีพของส่วนใหญ่ คือ รับจ้างทั่วไป รองลงมา คือ ประมง และค้าขาย นอกจากนั้นยังมีปลูกพืช ถั่วเหลืองบริเวณริมอ่างเขื่อนลำปาว และ การเลี้ยงสัตว์ มีกลุ่มองค์กรชุมชน ได้แก่ กลุ่มอสม. กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มพลังแผ่นดิน กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มเยาวชน และกลุ่มแปรรูปปลา ประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อเรื่องผีปูด ศาลหลักบ้าน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย ทรัพยากรน้ำ ได้แก่ เขื่อนลำปาว เป็นแหล่งประมง ใช้อุปโภค และใช้ในการเดินทางสัญจร รัฐมีการกำหนดเขตและเวลาในการอนุรักษ์สัตว์น้ำ และ เอกชนมีการทำแพเลี้ยงปลาแบบพันธะสัญญา ที่อยู่อาศัยเกือบทั้งหมด อยู่ในเขตที่ดินของกรมชลประทาน อาศัยที่ดินบริเวณริมฝั่งเขื่อนลำปาว และ บริเวณบ้านเพื่อใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ รวมถึงการปลูกมันสำปะหลังในฤดูน้ำลด และด้านทรัพยากรป่าไม้ มีป่าดอนปู่ตาที่เป็นทรัพยากรส่วนรวมร่วมกับหลายๆชุมชน

สถานการณ์ปัญหาและศักยภาพด้านเศรษฐกิจชุมชน

จากการร่วมศึกษาและวิเคราะห์ร่วมกันของนักวิจัย พบว่า

1) สภาพปัญหา ได้แก่ 1) ค่าใช้จ่ายครัวเรือนและต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ครัวเรือนมีรายจ่ายเฉลี่ย ของ 151,910 บาทต่อปี ส่วนใหญ่มี รายจ่ายที่เป็น ค่าอาหาร ร้อยละ 25.00 รองลงมาคือ รายจ่ายเกี่ยวกับค่าลงทุนในการทำประมง ร้อยละ 18.0 และค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ร้อยละ 9.0 สาเหตุสำคัญมาจากครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่มีที่ดิน ต้องซื้อข้าวกิน ส่วนรองลงมาเป็นค่าลงทุนในการทำประมง ต้องมีการลงทุนหรือซ่อมบำรุงทุกปี ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีเงินออม หาเข้ากินค่า ส่งผลให้เกิดการกู้ยืมเงินทั้งจากแหล่งต่างๆทั้งในและนอกระบบ 2) รายได้ไม่แน่นอน

ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ย 189,697 บาท แหล่งที่มาของรายได้หลัก คือ การทำประมง คิดเป็นร้อยละ 32.00 รองลงมา คือ การรับจ้างในภาคเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 18.00 การค้าขาย ร้อยละ 16.00 และลูกหลานส่งมาให้ ร้อยละ 12.00 ความไม่แน่นอนของรายได้เนื่องจากการทำประมง มีความเสี่ยงสูง จับปลาได้น้อยลง ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น รวมถึง การถูกจำกัดบริเวณในการจับปลาจากเขตพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ และบริเวณเลี้ยงปลาในกระชัง แนวโน้มปริมาณปลาที่ลดลงที่เกิดจากคนเข้ามาจับปลากิน คุณภาพน้ำต่ำลงจากสารพิษจากภาคการเกษตรปนเปื้อน ส่งผลให้หันไปรับจ้างในภาคเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป และการย้ายถิ่นออกไปทำงานที่อื่นมีการแปรรูปปลาจำหน่าย อาศัยภูมิปัญญา และพัฒนาต่อยอด ผลิตภัณฑ์ ในขณะที่ทางภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนหลายรูปแบบ แต่ปัจจุบันกลุ่มส่วนใหญ่ล้มเลิกไปเกือบทั้งหมด เหลือ กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์ 3) ปัญหาหนี้สิน มีครัวเรือนที่กู้ยืมเงิน คิดเป็นร้อยละ 80.20 โดยเฉลี่ยในระดับครัวเรือนมีหนี้สิน จำนวน 81,173 บาท วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม คือนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ และนำมาใช้จ่ายในครัวเรือน ใช้หนี้ และซ่อมแซมบ้าน แหล่งเงินกู้ที่สำคัญ คือ กองทุนหมู่บ้าน รองลงมาคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ปัญหาหนี้สินถึงแม้ยังไม่ถึงภาวะรุนแรง ชาวบ้านมีความสามารถใช้หนี้ดอกเบี้ยรายปี เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นหนี้สินในระบบดอกเบี้ยต่ำ เมืองศิครชุมชน และภาครัฐคอยหนุนเสริมในรูปแบบการจัดการและนโยบายต่างๆ แต่ในระยะยาวอาจส่งผลกระทบต่อสภาพคล่อง และการขยายตัวของเศรษฐกิจครัวเรือน 4) ความไม่มั่นคงในด้านที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน คนในชุมชนเกือบทั้งหมดไม่มีเอกสารสิทธิ์ เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตชลประทานทำให้ไม่มีความมั่นคงด้านแหล่งที่อยู่อาศัย จำเป็นที่จะต้องร่วมกันให้แนวทางในการจัดการปัญหาดังกล่าวที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตการใช้ที่ดิน ประกอบด้วย พื้นที่ไร่มันสำปะหลัง อ้อย และมีบางส่วนปลูกพื้ และสวนผลไม้ ในช่วงที่หาปลาได้น้อยในฤดูแล้งคนในชุมชน จะมีการปลูกผักเพื่อบริโภคในครัวเรือน และจำหน่าย โดยพื้นที่ที่เพิ่มขึ้นจะมีจำนวนมากขึ้นหากปริมาณน้ำในเขื่อนลดลง ชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชอายุสั้น

2) ศักยภาพด้านเศรษฐกิจชุมชน เป็นทุนในชุมชนที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ โดยแบ่งออกเป็น 7 ด้านได้แก่

- 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เขื่อนลำปาว เป็นแหล่งประมงพื้นบ้าน มีปลาอุตมสมบูรณ์ มีเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำถาวร และข้าวคราว มีพืชืสบชะตาปลา ทรัพยากรดิน ดินจึงมีความอุดมสมบูรณ์
- 2) ด้านการประมงพื้นบ้าน และการแปรรูป ส่วนใหญ่ผู้ชายได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญามาตั้งแต่ยังเด็ก จึงมีความชำนาญในการจับปลา ส่วนผู้หญิงมีภูมิปัญญาในการแปรรูปปลาในหลายๆรูปแบบ สามารถพัฒนาต่อยอดได้
- 3) ด้านการตลาด มีแหล่งรับซื้อปลาภายในชุมชนทั้งปลีก และส่งจำหน่ายภายนอกมีผู้บริโภคและพ่อค้าแม่ค้าคนกลางทั้งในและต่างจังหวัด เข้ามารับซื้อในชุมชนเกือบทุกวัน และมีบางครัวเรือนนำผลิตภัณฑ์แปรรูปปลาไปจำหน่ายภายนอกชุมชน
- 4) ด้านเครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายภาครัฐ ชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานภาครัฐ เป็นที่รู้จักของหน่วยงานราชการ และได้รับทุนสนับสนุนในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ อยู่เสมอ เครือข่ายภาคชุมชน ชุมชนในเขตเทศบาลหนองสรวง ได้มีโอกาสไปพบปะกันเป็นประจำ ส่งผลต่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- 5) ด้านการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ เลี้ยงปลาในกระชัง เลี้ยงหมูป่า
- 6) ด้านหัตถกรรม เช่น การจักสานแห การทอเสื่อและการจักสานไผ่หว้า
- 7) ด้านการแพทย์พื้นบ้าน ได้แก่ การรักษาโรคด้วยสมุนไพร และการนวดรักษาโรค

สรุปชุมชนบ้านทับปลา มีสภาพปัญหาเศรษฐกิจชุมชน 4 ประการ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายครัวเรือนและต้นทุนการผลิตสูงขึ้น รายได้ไม่แน่นอน ปัญหาหนี้สิน และความไม่มั่นคงในด้านที่อยู่อาศัยที่ทำกิน ปัญหาดังกล่าวเกิดจาก ในด้านศักยภาพของเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการประมงพื้นบ้านและการแปรรูปปลา ด้านการตลาด ด้านเครือข่าย ด้านการเลี้ยงสัตว์ ด้านหัตถกรรม และด้านการแพทย์พื้นบ้าน

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม

จากการร่วมวิเคราะห์จากสถานการณ์ปัญหาและศักยภาพของชุมชน โดยคณะผู้วิจัยทั้งจากภายนอกและภายในชุมชน พบว่า มี 3 แนวทาง ได้แก่

- 1) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยการเพิ่มปริมาณปลาในแหล่งน้ำ มี
- 3 กิจกรรม ได้แก่ การสร้างและขยายบ้านปลา ในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำถาวร

เพื่อขยายพันธุ์และเพิ่มปริมาณปลาให้มากขึ้น และให้ชุมชนมีรายได้ดีขึ้นประเพณีสืบชะตาปลาเพื่อขยายพันธุ์ปลาและขยายพันธุ์ปลาในแหล่งน้ำและเป็นการสร้างจิตสำนึกหรือปลูกฝังในชุมชนได้รู้จักคุณค่าของแหล่งน้ำที่ใช้ประกอบอาชีพและจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนา มีวัตถุประสงค์ เพื่อระดมทุนเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาในหมู่บ้านและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

2) เพิ่มรายได้และลดต้นทุนการผลิตของคนในชุมชน มี 3 กิจกรรม ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลาที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มความหลากหลาย จากผลิตภัณฑ์จากปลาขยายผลิตภัณฑ์ในตลาด และเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวบ้านเพิ่มมูลค่าด้วยการทำปุ๋ยชีวภาพจากเศษวัสดุปลาเพื่อเพิ่มมูลค่าและเพิ่มรายได้ของชุมชนลดปริมาณ ของเสียลงสู่แม่น้ำ และส่งเสริมการใช้ประโยชน์ปุ๋ยชีวภาพในการเกษตรแทนการใช้ปุ๋ยเคมี และกองทุนประมงพื้นบ้านบ้านทับปลาเพื่อลดต้นทุนการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ทำการประมง

3) การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในเขื่อนลำปาว มี 2 กิจกรรมหลักๆ ได้แก่ การจัดการขยะในแหล่งน้ำป้องกันการตื้นเขินเพื่อลดความสกปรกในแหล่งน้ำป้องกันการเน่าเสียของน้ำและ ลดสารเคมีในแหล่งน้ำมีเพื่อลดการปล่อยสารเคมีลงในแหล่งน้ำ และสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชน มีการจัดลำดับความสำคัญและเลือก กิจกรรมการพัฒนา ภายใต้โครงการวิจัย จำนวน 4 กิจกรรมการพัฒนา ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลาที่หลากหลาย การเพิ่มมูลค่าด้วยการทำปุ๋ยชีวภาพจากเศษวัสดุปลาสร้างบ้านปลาในเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาถาวร จัดทำกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โดยมีการจัดลำดับความสำคัญและเลือกดำเนินกิจกรรมการพัฒนาภายใต้โครงการวิจัย 2 แนวทางตามลำดับ คือ 1) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยการเพิ่มปริมาณปลาในแหล่งน้ำ ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลาที่หลากหลาย การเพิ่มมูลค่าด้วยการทำปุ๋ยชีวภาพจากเศษวัสดุปลา และ 2) เพิ่มรายได้และลดต้นทุนการผลิตของคนในชุมชน ได้แก่ สร้างบ้านปลาในเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาถาวร และจัดทำกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ส่วนแนวทางที่ 3) การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในเขื่อนลำปาว นักวิจัยชุมชนเห็นว่า การอนุรักษ์เรื่องสิ่งแวดล้อม

ต้องใช้กระบวนการปลูกจิตสำนึก และมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและต้องใช้เวลาจำนวนมาก จึงยังไม่นำแนวทางดังกล่าวมาปฏิบัติการ

รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม

จากแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม ทั้ง 2 ด้านที่เลื่อมกร่วมกันโดยนักวิจัยชุมชน พบว่ามี 2 รูปแบบ คือ

1. เพิ่มรายได้และลดต้นทุนการผลิตของคนในชุมชน ได้แก่

1) การแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลาที่หลากหลาย โดยชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าแปรรูปจำหน่าย โดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก สินค้าได้รับการตอบรับที่ดีจากผู้บริโภค ผลจากการดำเนินงาน ชุมชนเกิดการเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา เห็นคุณค่าทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเกิดการรวมกลุ่ม ปัญหาและอุปสรรค คือ วัตถุดิบหลักบางอย่างมีต้นทุนสูง ผลิตภัณฑ์ยังไม่หลากหลาย รูปแบบบรรจุภัณฑ์ยังไม่ได้มาตรฐาน ยังไม่มีระบบการบริหารจัดการกลุ่มที่ชัดเจน แนวทางการพัฒนากลุ่ม คือ พัฒนาเพิ่มความหลากหลายของการแปรรูปและชนิดผลิตภัณฑ์ มีการระดมเงินทุนจากภายนอกมีการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่มีมาตรฐาน มีการพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่ดีของกลุ่ม และพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้

2) การทำปุ๋ยชีวภาพจากเศษวัสดุปลา มีการรวมกลุ่มชาวบ้าน นำเศษวัสดุที่เหลือจากการแปรรูปปลาที่ทิ้งส่งกลิ่นเหม็นและปล่อยทิ้งลงในเขื่อนลำปาว มาทำปุ๋ยชีวภาพ การจัดทำปุ๋ยผู้นำกลุ่มเรียนรู้สูตรปุ๋ยหมักจากหลายๆที่ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาสูตรของตนเอง จากนั้นได้รวบรวมวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน นำมาหมักปุ๋ยลงในถังหมัก ผลจากการดำเนินงาน เกิดการลดปัญหาขยะปลาที่ทิ้งลงลำน้ำ เน่าเหม็น ได้บางส่วน มีปุ๋ยที่สามารถใช้ได้ในครัวเรือนเพื่อลดค่าใช้จ่ายและลดการใช้สารเคมี นักวิจัยเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชน เกิดความตระหนักในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และเกิดการเรียนรู้ในการพึ่งตนเอง ปัญหาอุปสรรค คือ ยังไม่สามารถแก้ปัญหาส่วนใหญ่ได้เนื่องจากชาวบ้านยังไม่ตระหนักและเห็นความสำคัญ กลุ่มมีสมาชิกน้อย แนวทางการพัฒนา คือ มีแปลงทดลอง มีการขยายองค์ความรู้ มีการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ และการ

ประชาสัมพันธ์ และการหาแหล่งทุนมาสนับสนุนกลุ่ม รวมทั้งการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชุมชนมีส่วนร่วม

2. การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่

1) การสร้างบ้านปลาเกิดจากชาวบ้านที่มีจิตอาสาในชุมชน ขอบริจาคแพเก่าและไม้ไผ่จากคนในชุมชน ขนย้ายลงไป สร้างบ้านปลาในน้ำในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำถาวร เพื่อเพิ่มพื้นที่ที่อยู่ให้ปลาขยายพันธุ์ ผลจากการดำเนินงาน เกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาอุปสรรค คือ กิจกรรมยังไม่มีแผนการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง ไม่มีแนวทางในการวัดหรือประเมินความสำเร็จ เขตอนุรักษ์มีพื้นที่จำนวนมากไม่สามารถดำเนินการได้ทั้งหมดในระยะเวลาอันจำกัดแนวทางการพัฒนา คือ มีการวัดหรือประเมินความสำเร็จ มีการจัดตั้งกลุ่มจิตอาสาทำบ้านและอนุรักษ์พันธุ์ปลาการนำความรู้ในชุมชนเผยแพร่และขยายผลให้แก่หมู่บ้านใกล้เคียง

2) การจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนา ผู้นำชุมชนได้จัดประชาคมชาวบ้านเพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านมีคณะกรรมการ มีระเบียบโดยมีรายได้จากการระดมทุนจากผลกำไรของกองทุนต่างๆที่มีในชุมชน และ เงินบริจาคต่างๆ มาไว้ในกองทุน เพื่อใช้ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะประเพณีสืบชะตาปลา ผลจากการดำเนินงาน มีงบประมาณในการกิจกรรมการพัฒนาชุมชนเพียงพอ เช่น ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาอุปสรรค คือ ยังไม่มีแผนการใช้จ่ายและแผนการหาเงินเข้ากองทุนที่ชัดเจนแนวทางการพัฒนา คือ มีการระดมทุนจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง มีการบริหารที่โปร่งใสตรวจสอบได้ มีแผนการใช้จ่ายและการจัดหาทุนที่ชัดเจน

จากรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม ทั้ง 2 รูปแบบ จะเห็นได้ว่า รูปแบบการเพิ่มรายได้และลดต้นทุนการผลิตของคนในชุมชน การริเริ่มจากการดำเนินงานในรูปแบบกลุ่มโดยใช้การผลิตนำอาจไม่สอดคล้องรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านทับปลาเนื่องจากที่ผ่านมาประสบปัญหาเรื่องการขาดผู้นำ กลุ่มทำงานไม่ต่อเนื่อง ไม่เข้มแข็ง และ ล้มเลิก จึงควรเริ่มด้วยการสร้างภาวะผู้นำ วางแผนบริหารจัดการกลุ่ม และ การวางแผนด้านการตลาดก่อน นอกจากนี้ควรเน้นการส่งเสริมในระดับครัวเรือน ทั้งในเรื่องการ

ผลิต การจำหน่ายและการบริโภคที่ควบคู่ไปกับการพัฒนากลุ่มด้วยเนื่องจากข้อมูลพบว่าครัวเรือนมีศักยภาพในด้านการผลิตแต่ยังมีปัญหาในเรื่องการวางแผนเศรษฐกิจในครัวเรือน ทำให้รายได้และรายจ่ายไม่สมดุล ดังนั้นควรมุ่งเน้นการพัฒนาที่ระดับครัวเรือน จะทำให้เศรษฐกิจของชุมชนเข้มแข็งและในด้านรูปแบบการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการสร้างบ้านปลา เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนในชุมชน ควรเพิ่มกระบวนการในด้านการสร้างและพัฒนาจิตสำนึก การสร้างการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาองค์กรชุมชนในด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

สรุปและอภิปรายผล

1. เศรษฐกิจภาพรวมของคนในชุมชนบ้านทับปลา ระบบการผลิตยังพึ่งพาแรงงานในครัวเรือนผนวกเข้ากับการมีเครื่องมือ อุปกรณ์ที่ทันสมัยขึ้น และทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณเขื่อนลำปาวเป็นหลัก ด้านอาชีพหลักส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไป รองลงมาคือการทำประมงในเขื่อนลำปาวและค้าขาย แต่แหล่งรายได้หลักกลับเป็นการทำประมง รองลงมา คือ การรับจ้างและการค้าขาย ซึ่งสาเหตุที่เป็นเช่นนั้น เกิดจากการรับจ้างต้องทำเกือบทุกวัน ในขณะที่การทำประมงไม่ได้ทำทุกวัน แต่มีช่วงเวลาที่สามารถทำประมงและสร้างรายได้จำนวนมาก คนในชุมชนจึงไม่มองว่าเป็นอาชีพหลัก และการทำประมงยังมีระบบเศรษฐกิจต่อเนื่องที่สร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนในหลายรูปแบบ ตั้งแต่การจำหน่ายปลาสด การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆเพื่อจำหน่าย และแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่นๆ ด้านการตลาดมีตลาดภายใน คือ การค้าขายในชุมชนการจำหน่ายปลาสด ผลิตภัณฑ์ปลา และ สัตว์เลี้ยง คนในชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรสามารถกำหนดราคาได้เองจึงมีอำนาจในการต่อรองทางการตลาด และตลาดจากภายนอกที่ชาวบ้านไม่มีอำนาจในการต่อรองสภาพปัญหาเศรษฐกิจชุมชน พบว่า มีทั้งปัญหาระดับครัวเรือน ระดับกลุ่ม ชุมชนที่มีความเชื่อมโยงกันค่าใช้จ่ายครัวเรือนและต้นทุนการผลิตสูงขึ้น รายได้ไม่แน่นอน ปัญหาหนี้สิน และความไม่มั่นคงในด้านที่อยู่อาศัยที่ทำกิน ในด้านศักยภาพด้าน

เศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการประมงพื้นบ้านและการแปรรูปปลา ด้านการตลาด ด้านเครือข่าย ด้านการเลี้ยงสัตว์ ด้านหัตถกรรม และ ด้านการแพทย์พื้นบ้าน

2. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเขื่อนลำปาว โดยการเพิ่มปริมาณปลา การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในเขื่อนลำปาว โดยต้องบริหารจัดการกับสภาพการณ์ตามบริบทชุมชนจากฐานทรัพยากรทางเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินการกลุ่มอาชีพซึ่งเป็นหัวใจของเศรษฐกิจชุมชน (ปนัดดา สุขเกษม, 2548) และการเพิ่มรายได้และลดต้นทุนการผลิต ซึ่งองค์กรชาวบ้าน เมื่อเข้มแข็งแล้วในด้านเศรษฐกิจ ต้องเสริมสร้างกิจกรรมที่ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าและการทำกิจกรรมธุรกิจชุมชน (ณัฐวดี พัฒนโพธิ์, 2560) ที่ทำให้ชุมชนมีอำนาจต่อรองเพิ่มขึ้น (สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, 2540)

3. รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วมที่ พบว่ารูปแบบการเพิ่มรายได้และลดต้นทุนการผลิตของคนในชุมชนที่เหมาะสม ควรเริ่มด้วยการวางแผนบริหารจัดการกลุ่ม สร้างภาวะผู้นำ การจัดหาเงินทุน การวางแผนด้านตลาด สอดคล้องกับงานของ ไจมานัส พลอยดี (2540) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน ว่ามีอยู่ 9 ข้อ ได้แก่ ปัจจัยด้านเงินหรือเงินทุน ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านการผลิต ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยด้านแรงงานปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก ปัจจัยที่เกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับขององค์กร และปฏิสัมพันธ์กับภายนอก และ ควรมีแผนส่งเสริมเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนทั้งในเรื่องการผลิต การจำหน่าย และการบริโภค สอดคล้องกับงานของอดิศักดิ์ น้อยสุวรรณ (2543) การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและครอบครัว ด้วยกลยุทธ์การยึดชุมชนและครอบครัวให้สามารถพึ่งตนเองได้เป็นเป้าหมายหลักการปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและบังเกิดผลตามความมุ่งหมาย มีแนวทางในการดำเนินการ 3 ด้าน คือ การผลิต การจำหน่าย และการบริโภค ส่วนรูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ควรเน้นการสร้างและพัฒนาจิตสำนึก การมีส่วนร่วม

ของคนในชุมชน ท้องถิ่น และการพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีอำนาจและความสามารถในการจัดการทรัพยากร แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนควรสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนด้วยการสร้างภูมิคุ้มกัน ให้ตนเองโดยยึดฐานทางวัฒนธรรมและการใช้กระบวนการทางประชาสังคมร่วมกันจัดการทรัพยากรชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ รวมทั้งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตและบริโภคไปในทิศทางที่เน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก (สมคิด พรหมจ้อย, 2546)

4. ผลจากการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงบ้านทับปลา พบว่า บทบาทของนักวิจัยภายนอก มีบทบาททั้งเป็นนักวิชาการ และนักพัฒนาไปด้วยในขณะเดียวกัน โดยมีหน้าที่ในการเอื้ออำนวยและกระตุ้นการพัฒนาให้กับนักวิจัยและคนในชุมชน ในขณะที่บทบาทของนักวิจัยภายในชุมชน คือเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน โดยมีมากที่สุดในการศึกษาข้อมูล ขึ้นวางแผน ขึ้นการปฏิบัติการ ขึ้นสรุปผล และขึ้นการรับผลประโยชน์ กระบวนการวิจัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านของพฤติกรรมของทีมวิจัยในการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและพฤติกรรม เช่น มีความกล้าแสดงออกมากขึ้น มีความเสียสละต่อส่วนรวมมากขึ้น กล้าต่อรองกับหน่วยงานภายนอก มีรูปแบบการทำงานแบบพึ่งตนเองและแบบมีส่วนร่วม การกระจายงานในชุมชน และเกิดการช่วยเหลือกันมากขึ้น เกิดความร่วมมือกับศูนย์บริหารจัดการประมงน้ำจืด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน จังหวัดกาฬสินธุ์ ในการเป็นหมู่บ้านนำร่องเรื่องการอนุรักษ์ประมงพื้นบ้าน ได้รับงบประมาณในการหนุนเสริมเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้เป็นพื้นที่ในการถ่ายทำสารคดี เกี่ยวกับความสุขของคนอีสาน จาก สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส และชุมชนเริ่มเป็นที่รู้จักของเครือข่ายภายนอกจากการเผยแพร่รายการทีวีและการไปร่วมออกจำหน่ายสินค้าภายนอก

ข้อเสนอแนะ

1. ควรตั้งกลุ่มอนุรักษ์ประมงพื้นบ้าน เพื่อรักษา พันธุ์ วิถีชาวบ้า่งประมง รวมถึง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริเวณเขื่อนลำปาว เมื่อกลุ่มเข้มแข็งแล้วควรสร้างเครือข่ายกับชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกัน เพื่อช่วยกันจัดการทรัพยากรในเขื่อนลำปาว ชุมชนควรมีการจัดระบบเชื่อมโยงการผลิต การแปรรูป และการจำหน่าย ในลักษณะกลุ่มที่บริหารจัดการเป็นระบบมากขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง มีความสามารถระดมทรัพยากรและต่อรองกับภายนอกได้ และชุมชนควรสร้างผู้นำรุ่นใหม่ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และเข้ามาเรียนรู้และสืบทอดวิถีของชุมชน

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นหน่วยงานประสานกับหน่วยงานภายนอกเรื่องเศรษฐกิจชุมชนและควรจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนการอนุรักษ์ พันธุ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในบริเวณเขื่อนลำปาว หน่วยงานที่เกี่ยวกับการประมง ควรส่งเสริมให้ชุมชนเป็นหมู่บ้านอนุรักษ์ด้านการประมงพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วม โดยสนับสนุนให้เกิดการวิจัยและการวางแผนอนุรักษ์ด้านการประมงพื้นบ้านการสร้างเครือข่ายระหว่างหมู่บ้านและสนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินงาน และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ควรสนับสนุนด้านความรู้ในการแปรรูป การออกแบบ มาตรฐานผลิตภัณฑ์และการตลาดให้แก่กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- ใจมานัส พลอยดี. (2540). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของ
ธุรกิจชุมชน: การเปรียบเทียบภาพรวมและภาพย่อย อำเภอคำเขื่อน
แก้ว จังหวัดยโสธร และ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช.
วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2553). แนวคิดเศรษฐกิจวัฒนธรรมชุมชน ใน สนั่น ชูสกุล
(บรรณาธิการ). **เรื่องสังคมทางเลือกที่พึงปรารถนา**. คณะกรรมการจัด
งานมหกรรมประชาชนอีสานเพื่อปกป้องทรัพยากรชุมชนท้องถิ่น.
- ณัฐวดี พัฒนโพธิ์. (2560). การพัฒนาศักยภาพกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากต้นกก
บ้านโนนนาค ตำบลบัวบาน อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์. **วารสาร
การบริหารปกครอง**, 6 (กันยายน 2560): 121 – 132.
- ธนิต โตดิเทพย์ และ ศักดินา บุญเปี่ยม. (2557). วิวัฒนาการเศรษฐกิจชุมชน
ชาวประมงปากน้ำประแสจังหวัดระยอง. **วารสารวิชาการคณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 22 (39), 193-212.
- ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. (2556). **การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน**. เชียงใหม่ :
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ปนัดดา สุขเกษม. (2548). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ :**
ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.
- มงคล ด่านธานินทร์. (2541). **เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองเชิงระบบ**. กรุงเทพฯ :
ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ยศ สันตสมบัติ. (2542). **ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น
เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน**. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์,
- สมคิด พรหมจ้อย. (2546). เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ : ความอยู่รอดของชุมชน
ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง. **มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์**, 20(3)
: 53-58.

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2540). **การพัฒนาองค์กรชาวบ้านให้เข้มแข็ง.**

ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อดิศักดิ์ น้อยสุวรรณ. (2543). การจัดทำยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

จังหวัดเลย (พ.ศ. 2542– 2544). **วารสารสุขโขทัยธรรมาราช.** 13(2)

พ.ค. – ส.ค. : 79-84.

Fitzgerald, J. and N, G. Leigh. (2002). **Economic Revitalization:**

Cases and Strategies for City and Suburb. California: SAGE Publications.

Translated Thai References

Danthanin, M. (1998). **Systematic Self-reliant Community**

Economy. Bangkok : Se-ed Ukation.

Natsupa, C. (2010). Economic and Cultural Community Concept,

Sanan Choosakul (Editor). In **Alternative Social Desirable.**

Organizing Committee of the Isan People's Exhibition To protect local community resources.

Noisuwan, A. (2000). Self-reliant economic strategy in Loei Province

(1999 - 2001). **Journal of Sukhothai Thammathirat,** 13(2)

: 79-84.

Office of the National Economics and Social Development Board.

(2016). **The twelfth national economic and social development plan (2017-2022).** Office of the National Economics and Social Development Board, Prime Minister's Office.

Phatthanapho, N. (2017). The Potential Development of Reed Product

Making Group at Non Nak Village, Bua Ban, Yang Talat, Kalasin. **Governance Journal,** 6 (September 2017): 121 - 132

- Ploydee, J. (1997). **Factors Affecting the Success and Failure of the Community Business in Comparison of Macro and Micro Levels (Khamkheankaew District, Yasothorn and Lansaka District, Nakhorn Si Thammarat)** A Thesis of Master in Economics Chulalongkorn University
- Promjui, S. (2003). The South I-san Villages' Community Economy : Self-Reliance of Community Amid Changing Trend. **Journal of Humanities and Social Sciences**, 20(3) : 53-58.
- Tacha-atic, S. and et. al. (1997). **The Development of the Comunity Organization to Strong**. Khon Kaen: Research and Development Institute, Khon Kaen University.
- Toaditape, T. and Sakdina B. (2014). Economic Evolution of Prasae Fisheries Community in Rayong Province. **Journal of Humanities and Social Sciences**, 22(39) : 193-212.
- Santasombat, Y. (1999). **Biodiversity and Local Wisdom For Sustainable Development**. Chiang Mai : Nopburi Printing.
- Sriwichailamphan, T. (2013). **Community Economic Development**. Faculty of Economics Chiang Mai University.
- Sukkaseam, P. (2005). **Factors Affecting The Success Of Career Groups : A Case Study of Muang District, Chachoengsao Provine**. Master of Arts in Social Sciences for Development Graduate School, Rajabhat Rajanagarindra University.

